

ODGAJANJE ZNAČAJA

Obrazivanje volje.

Rekli smo¹, da se za značaj zahtijevaju dvije stvari: istinita načela i stalna volja, koja ta načela provodi u cijelom čovjekovu životu. Vidjesmo, kako čovjek dolazi do tih načela. Sad nam valja odgovoriti na drugo pitanje: Kako da svojoj volji dademo pravi stalan pravac? ili drugim riječima: Kako da odgojimo svoju volju?

1. Danas se ljudi ni na što drugo toliko ne tuže, koliko na slabost volje. Pišu se mnoge knjige o jačanju volje. Izdavaju se pravila za gimnastiku volje. Pa ipak tužbe na slabost volje ne prestaju, nego se sve više množe. Zar moderni čovjek ima tako slabu volju? Ne! I moderni čovjek pokazuje veliku snagu volje. Gledajte samo, koliko energije volje pokazuju moderni ljudi u industriji, tehničari, športu, zabavama. Da, moderni čovjek ima volju, samo je njegova volja zahutala. Ali moderni čovjek nema volje za slavu Božju, za krepost, za žrtve. A nema za te stvari volje, jer na te stvari uopće i ne misli, i ako misli, a ono misli samo za čas. I te su njegove časovite misli o Bogu, o duši, o vječnosti veoma blijeđe i od njega daleko, daleko, tamo na kraj svoda nebeskoga iza najudaljenijih zvijezda. Razumije se, da ovakove blijeđe misli i slike slabo pobuđuju volju, da se za njih zanese i odluči. Naprotiv osjetne slike ovoga svijeta žive su, pune žarkoga svjetla o ugodnosti. Dakako da takove spoznaje moćno utječu na čovječju volju.

Iz ovoga jasno izlazi, da se volja odgaja i time, ako u svojoj duši nastojimo imati što jasnije duhovne misli, koje će onda i pobuđivati našu volju. Da te pobude budu što jače, mi ćemo misli o samim duhovnim stvarima zaogrnuti osjetnim odijelom. Isus je duhovni svijet zaogrnuo svojom čovječjom naravi. Zato nam je Isus najveća pobuda za svaku krepost, jer je u njemu gledamo prikazanu u tijelu i krvi. Budemo li nastojali u jednu ruku imati u duši misli o Bogu, o našoj duši i njezinu životu poslije ovoga kratkotrajnog života, a u drugu ruku budemo li se trsili da svoje oči odvrćemo od svega taštoga i varavoga, tad će naša volja

¹ vidi »Život«, br. 6. o. g.

biti pobuđivana dobrim mislima, naročito strahom Božjim i ljubavi Božjom, pa će se ona tad i oduševiti i odlučiti za te stvari. Volju ništa tako ne slabi, koliko nesigurnost načela (Foerster, 204). I zato je moderni čovjek beznačajan, jer je beznačelan. Samo religija može dati stalna, nepokolebljiva načela. Zato nema značaja, jer nema istinske vjere. To odgajanje volje po načelima, koja volju pobuđuju, jest, kako vele, posredno odgajanje.

2. Svaka se sposobnost usavršuje time, što se upotrebljava. To vrijedi i za volju. Čovjek htijući usavršuje, odgaja svoju volju. Ali to je upravo ono, kako se čuje, što moderni čovjek ne umije. Istina, može se dogoditi, da bude živčevlje, naročito ono motorno, tako rastrojeno, da je njegova inervacija po volji gotovo nemoguća. Ali to je već duševna bolest, koju valja liječiti. A i izliječit će se samo onda, bude li se liječenje kretalo u duhu religije. I slobodni mislilac glasoviti psihijatar Dubois to uviđa veleći: »Religijska vjera može biti najbolja obrana protiv tih bolesti duše i najuspješnije sredstvo, da se liječi, ako bi bila dovoljno živa, da proizvede kod svih pristaša uistinu kršćansko ravnodušje« (kod Lauba, Nervenkraft, 108. s.).

Ali, kako se moderni čovjek gotovo na svim područjima znanja i mnijenja izgubio u specijalizmima, pojedinostima, tako mu se dogodilo i u odgoji. I mi mjesto jedne pedagogike, kako da se čovjek odgaja, imamo stotinu njih: pedagogiku uma, pa razuma, pa mašte, pa socijalnu, pa i t. d., i t. d. Zato pravo veli Foerster: »Tako i moderna pedagogika volje odviše jednostrano rastavlja pojave volje od cjelokupnoga života duše. Hoće da odgoji akrobate volje. Ne razumije, da se istinska pobuda i odgoja volje daje mnogo manje pestići izoliranim vježbama motoričkih središta, nego da se mnogo više postizava **cjelokupnim jačanjem duše** oslobađajući je od osjetne vezanosti i skupljajući je u uzvišenim idealima« (190. 191. pocrtano od Foerstera).

Volja se na dva načina očituje: Hoću i Neću. U tima dvjema pravcima valja volju i vježbati. Ono, što čovjek treba učiniti, što naime od njega traže čudoredna načela, to neka čovjek i **hoće** unatoč neugodnosti, teškoći, koje su time skopčane. Ovdje treba da istaknem, kako najveća čest teškoća nije u samoj stvari, zbilji, nego potječe od naše fantazije. To isto vrijedi i za ugodnost. Najveći dio dolazi od predočivanja fantazije. Kad smo nešto upoznali, da je dobro i da treba učiniti, onda to odmah i učinimo. Nema za našu volju gore stvari, nego kad stanemo oklijevati i odgađati prepuštajući se slikama svoje mašte. Budemo li odlučno htjeli, kod svake stvari, i najnezatnije, naša će se volja lako, pače i s nekom radošću odlučivati za ono, što od nje traže upoznata čudoredna načela. Moderna škola natrpala je glavu djetetu s mnogim spoznajama, ali one ostaju mrtvi kapital. A ipak znamo, ne da znamo, nego da svoje znanje upotrebljavamo, u život privodimo.

U odgajanju volje još je, držim, odlučniji onaj Neću. Ako je moderni čovjek zaboravio Hoću, ako je nešto teško, to je **kud**

i kamo više zaboravio Ne ću, ako je nešto ugodno. Iz svega našeg razlaganja očito je, da se volja nema odlučivati prema ugodnosti ili neugodnosti, nego prema tome, da li je nešto čudoredno dobro ili zlo. Svaki od nas ima zgode svaki dan, i po više puta na dan, da reče: Ne smijem, ne ću! I ako te zgode dobro upotrijebi, tad će mu volja bivati sve jača i odlučnija, da uvijek pođe za onim, što je pravo, što je Bogu drago. I u tom stoji sva veličina volje, duše ljudske, duha, da se afirmira slijedeći svoje umne zakone a ne osjećaje nižega svijeta u sebi. A najzad valja i to spomenuti, da se taj niži svijet i ne buni onako, kako se obično misli. Ovdje mi je na pameti jedna slika, što je Foerster pripovijeda u svojoj već spomenutoj knjizi (119.-120). Kad početnik u jahanju hoće da s konjem preskoči ogradu, najviše puta mu se dogodi, da konj u posljednji čas izda. Jahač je uvjeren, da je sva krivnja na konju. »Ne će konj« govori učitelju jahanja. Ali ovaj odvraća: »Konj hoće, ali vi ne ćete.« A učenik u jahanju odgovara: »Ja sam sve onako učinio, kako vi rekoste.« »Istina, sve ste učinili, kako sam rekao, ali ste pred ogradom rukama uzdu opet natrag povukli; konj osjeća, da ste vi radije s ove strane ograde.« I mi tako prečesto svaljujemo krivnju na naše tijelo. Naša je osjetnost kao gore spomenuti konj. Ako je naša volja neodlučna, tad se ta njezina neodlučnost, da tako rekнем, razlije po cijelom tijelu, i ono već samo sobom protivno biva još protivnije, nepokornije. A ako je volja odlučna, sva zanesena razlozima uma, tad ta odlučnost i zanesenost zahvati i samo tijelo, i ono ide kuda treba, makar i po trnju.

Redovito nemamo prilika, da se vježbamo u htijenju s obzirom na velike stvari, ali imamo zgode na pretek vježbati se u svagdanjim sitnicama. Ne prezrimo ih. Jer one često puta jače vježbaju našu volju nego velike stvari, i to uprav zato, što su sitnice. Kod velikih stvari, pogotovo javnih, lako se javlja oholost, sebeznalost, koja onda volju svom snagom zanese. Naprotiv kod malenih, neznatnih stvarčica nema te pogibli. I često puta nas te male stvari, osobito ako su česte, stoje uprav velikih pregaranja. I ovdje se vidi sva važnost vjerskih motiva. Jer nas samo oni mogu sklonuti, da pazimo i na sitnice. A sitnice u svijetlu vjerskih motiva, u svijetlu ljubavi Božje prestaju biti sitnice i postaju velike stvari. Nije naime samo do toga, što čovjek hoće, nego i do toga, zašto i kako hoće.

Kako smo kod objavljenih načela spomenuli, da bez njih naš um ne bi imao dovoljno svijetla ni za spoznaju samih naravnih čudorednih načela, a kamoli za svrhunaravna načela, koja nas vode do svrhunaravne svrhe, tako govoreći ovdje o odgoji volje ističemo, da je naša volja slaba, da je sklona na zlo, pa da joj nedostaje snage da vrši sama naravne čudoredne kreposti, te da joj je za to potrebna milost Božja, koja je jača i pobuđuje na dobro. A jasno je pak samo sobom, da je milost Božja pogotovu prijeko potrebna, kad se radi o vršenju svrhunaravnih kreposti.

Kad bi roditelji zbiljski nastojali, da njihova djeca već tako rekavši u kolijevci nauče kazati Hoću i Ne ću, kada treba, i prema tome se vladati, tad bi svijet bio drugačiji nego uistinu jest. U djece bi se razvile dobre navike, dobre dispozicije ili kreposti. A znamo, da čovjek ono lako i rado čini, pa i u teškim prilikama, čemu je vikao. »Mladić, koji je obiknuo svome putu, ne će odstupiti od njega ni kad ostari« (Priče Salomonove, 22, 6). A kako je naprotiv strašno, kad se u čovjeku razviju zle navike, opačine, strasti. Čovjek je svaki slab, a kako je istom onaj slab, u kojega su utrti putovi za zlo. Takav čovjek bude bijedan rob, kojega je vrlo teško osloboditi iz njegova grešnog robovanja. Tu bismo mogli reći s Isusovim učenicima: »Tko se dakle može spasiti?« (Marko, 10, 26) Ali njima i nama veli Božanski Spasitelj: »Kod ljudi je nemoguće, ali nije kod Boga; jer je sve moguće kod Boga« (ibid. 10, 27).

Jednu dvije da ovdje rečem o čuvstvima, o čuvstvovanju s obzirom na čovječju volju. Volja je naša slobodna. Ali na nju utječu osjećaji, čuvstva, pa je pogibao da se odluči za ono, na što je vuku čuvstva, a ne za ono, za što joj razum govori. Znamo, što su čuvstva, ili još bolje osjećamo ih. Kad se naime u našoj svijesti pojavi kakova spoznaja, javlja se odmah uz nju ili ugodnost ili neugodnost. Taj osjećaj ugodnosti ili neugodnosti, to čuvstvo nije ništa drugo nego, da tako kažem, stav naše naravi prema dotičnome predmetu, kojega se spoznaja pojavila u svijesti. Nije ništa drugo nego ono prvo spontano, nesvojevoljno ili teženje prema predmetu ili od njega zaziranje, bježanje. Prema tome, da li čuvstvo potječe od osjetnih ili duhovnih stvari, imamo čuvstva osjetna ili duhovna. Osobito jaka čuvstva običaju se zvati afektima. Iz toga, što rekoh, da je čuvstvo ono prvo nesvojevoljno teženje ili zaziranje naše duše, jasno izlazi, da to prvotno ili pripravno teženje ili zaziranje moćno utječe na konačno svojevoljno teženje ili zaziranje. I uprav u ovim, spontanim ganućima naše duše jasno se razabira, kako je naša duša pomučena, otrovana istočnim grijehom, o kojemu smo govorili na početku ovoga našeg raspravljanja. Naša je duša ograničena duhovna snaga. I zato, ako je veoma zabavljena u jednom smjeru, onda je njezina snaga u drugom smjeru manja ili je pače sasvim ukočena. Što dakle naša volja većma gospoduje nad maštom određujući njezin sadržaj, to je i veći gospodar nad čuvstima, jer su čuvstva onakova, kakov je sadržaj mašte. Volja će naime tako skretati pažnju, da mašta bude predočivala samo one slike, koje bude čudoredno dobra prvotna ganuća, čuvstva, pa će onda ona lako i odlučno prelaziti od spontanijih težnja i zaziranja na svojevoljne težnje i zaziranja.

S obzirom na čuvstva valja se čovjeku držati ovih pravila. Čuvstva, koja su u skladu s čudorednim zahtjevima, imaju se njegovati, jer unapređuju dobra htijenja i djelovanja. Tu vrijedi ona narodna: veselo srce kudeljku prede. Čuvstva pak, koja nijesu

u skladu sa čudorednim zakonima, moraju se suzbijati pazeći budno na spoznaje u svijesti. Što se brže i odlučnije uklone iz svijesti opasne spoznaje, predodžbe, to se lakše suzbijaju i čuvstva, koja su istom u svom početku. Naprotiv spoznaje, od kojih ne obraćamo svoje pažnje, što su dulje u svijesti, to su jasnije, i bude to jača čuvstva. I nastaje duševno stanje, u kojemu čovjek pada.

I ako imamo odgajati dobra čuvstva, ipak ih valja držati u razumnim granicama, jer ako su prejaka, ometaju djelovanje razuma i volje. Dobra su čuvstva izvrsne sluge ali loši gospodari. Od čovjeka odveć čuvstvena teško se izgradi jak značaj.

Poduhovljavanje osjetnosti.

Kako u čovjeka osjetnost vodi nemalu riječ, bit će dobro, ako i o osjetnosti nešto napose kažemo. Sve ono, što rekoh, o naravi čovječjoj uopće, dozovimo si ovdje opet u svijest, da možemo što bolje razumjeti osjetnost i njezin utjecaj na duhovnu čovječju dušu.² Ovdje bih najprije htio spomenuti jednu važnu stvar za čovječju osjetnost. Životinjska se osjetnost razlikuje od čovječje. Životinjska se daje zadovoljiti. Životinja n. pr. pije toliko, koliko joj treba. Kod čovjeka je drugačije. Duhovna čovječja duša zalutavši u osjetnost ponese sa sobom onu težnju za trajnim, vječnim, neograničenim. I sad hoće da tu svoju težnju, odmetnuvši se od duhovnosti i prepustivši se osjetnosti, zadovolji osjetnošću. Dakako, da je to ludo. Jer je osjetnost po svojoj naravi časovita stvar, veoma ograničena. Na taj način duša uništava osjetnost, razara živčevlje, a u sebi proizvodi strašan osjećaj razočaranja, dosade. Takovo je stanje onih, koji su pili, kako vele, iz pune čaše života. Tako, da jednog spomenem, pjeva Branko Radičević na kraju svoга života: »Glava klonu, lice potavnilo — Bolovanje oko mi porilo — Ruka lomna, tako izmoždena — A kleca mi slabačko koleno! — Dođe doba da idem u groba...« A otkud ta prerana smrt? Sam Radičević priznaje veleći za svijet: »O, da te tako ja ne ljubljah žarko — Još bih gled'o tvoje sunce jarko.« Koliki i koliki idu za Brankom Radičevićem! »Mnogo erotičkih neuroza i histerija u naše doba, veli Foerster, otud izvire, što se više duševne moći ne služeći više svojoj vjerskoj svrhi sa svom svojom snagom određenom za život vječni bacise na erotsko polje tražeci nešto u njemu, što ih ne može nikad zadovoljiti« (140).

Što je osjetnost jača, to je veća pogibao za dušu. Zato je sasvim jasno, da čovjek mora ići za tim, da osjetnost oslabi i tako je lakše podloži duhu. To je zadaća askezi. Ne ćemo da askezom ubijemo svoju osjetnost, svoje tijelo, nego hoćemo da je podložimo duhu, da je oduhovimo, preobrazimo. Lijepo o zadaći askeze napisao Karlo Adam u svom glasovitom djelu: *Das Wesen des Katholizismus*, na str. 224.: »Ljubav i jedino ljubav je cilj askezi. Gdje

² por. »Život« br. 5., str. 224. i dalje.

je askeza sama sebi svrhom, gdje se čovjek odriče odricanja radi, gdje se posti i mrtvi i u celibatu živi samo radi tih stvari, a ne da se izобрази novi, preobraženi čovjek ljubavi, gdje se tjera nekakov asketski šport, tu askeza nije katolička, nego gnostička i nezna-božačka. Askeza, svijesno metodičko vježbanje u svladavanju samoga sebe, čini našu dušu slobodnom i jakim, da ona ono čini i vrši, što od nje sv. Pavao zahtijeva: ljubav od čista srca i dobre savjesti i vjere bez pretvaranja (1. Tim. 1, 5). Askeza je prijevika potreba za čovjeka vezana uz tijelo s posljedicama istočnoga grijeha i sa strastima baštinjenim od svojih preda, da riječ Božju ne samo sluša, nego da je i čini. Ona je temeljna čest Isusova Evanđelja i zato glavna čest crkvene odgoje.« A kardinal Mercier reče na već spomenutom pedagoškom kongresu u Beču ovo:³ »Ali ljubavi nema bez kršćanskog odricanja. Ne može se čovjek predati Bogu i braći svojoj, a da se ne otrgne od samoga sebe. Tko daje, uzima od sebe; tko se žrtvuje, odriče se sebe. Čovjek ne može reći, da je Bog sve, a da ne prizna, da on sam nije ništa; ne može se čovjek odreći samoga sebe, da ga ne boli. Odricanje, mrtvenje, žrtva jesu naličje ljubavi. Divno je nadnaravno slavije ljubavi to, što upravo mrtvenje egoizma oslobađa savjest. Duša se toliko diže, koliko od sebe baca teret svojih požuda. Ona tada lakše diše, gospoduje nad širim vidicima, više je gospodarica nad samom sobom i nad svijetom. To, što se sasvim daje na službu ljubavi k bližnjemu, čini, da svoju slobodu potpuno posjeduje.« Askezom se dakle diže naša osjetnost u više sfere, u sfere duha. Istina, dok smo na ovom svijetu, ne će nam poći za rukom da savršeno poduhovimo svoju osjetnost. To će biti istom u vječnosti. Ali svagdanjom vježbom možemo u toj stvari daleko dotjerati. Da bude što jasnije, što to znači poduhovljenje osjetnosti, navest ću dva najobičnija primjera. Ujutro treba da ustanem u određeno vrijeme. Ne da mi se, naročito je u zimi ugodno u toploj postelji. Razum mi govori: ustaj, rano je ustati zdravo, treba raditi, treba gospodovati nad osjetnošću, ustaj Isusu za ljubav, Bog to hoće. Ako ja poslušam te naravne i vrhunaravne razloge i odmah ustanem, unatoč teškoći, neugodnosti, tad se osjetnost pokorila duhu, ona je oduhovljena slijedeći duhovne razloge. Ne ustanem li, tad je duh podlećao, a nadvladalo tijelo. Ako mi je danas teško ustati, sutra će biti još teže, prekосуtra još teže. Osjetnost postaje sve jača i jača. Naprotiv ako sam danas nadvladao osjetnost odmah ustavši, sutra ću još lakše to učiniti. Najzad ću tako daleko dotjerati trajnom vježbom, da će mi to rano ustajanje biti i tjelesno sasvim lako. I moje tijelo je s obzirom na ustajanje oduhovljeno pokoravajući se trajno i lako zakonima duha. Ili drugi primjer. Čovjek treba se hraniti tjelesnom hranom, dok je na ovom svijetu. I zdrav čovjek uzimajući hranu osjeća ugodnost. To je nešto sasvim naravno, i tome se nema što prigovoriti. Ali ako čovjek samo zato uzima

³ por. »Život« br. 5., str. 223.

hranu, što mu je ugodno, i prema tome bira hranu, koja će mu dati što veću ugodnost, i uzima hrane više nego mu treba, tad tjelesna ugodnost određuje čovječje hranjenje, a ne čudoredna načela. Naprotiv, ako čovjek uzima samo toliko hrane, koliko mu treba, i u stalno određeno vrijeme, t. j. u stalnim obrocima, i jede i pije na način dostojan čovjeka, pače se odriče ovoga ili onoga jela iz viših razloga, tad duh gospoduje nad tijelom, tad je i čovječje tjelesno hranjenje oduhovljeno, preobraženo duhom.

Nama valja oduhovljavati, duhom prožimati svaki naš čin, i najmanji. A događa se nažalost, da ljudi često i duhovne stvari materijaliziraju, mehaniziraju. Da navedem ovdje Foersterove riječi: »Kod molitve trebalo bi mnogo više paziti, da ne bude mehanička, te da mladeži, kad moli, i ne dođe na pamet njezina primjena na život: Treba n. pr., kad se moli kod stola, dovesti u živu vezu moljeni blagoslov odozgo i vlastito sudjelovanje na poduhovljavanju hranidbenog procesa. Mnogi vjernici tako izgovore svoju molitvu prije jela, kao što se plaća kakova ulaznica za zabavu — a tad počinje divlja navala na zdjele. Svijet molitve i hranjenje su kao dva sasvim odijelita svijeta. Ali to je krivovjerje — gnosis — manihejstvo. Kršćanska je vjera, da se svijet pronikne, da zavlada 'anima christiana' i nad jedaćim stolom. **Manire kod stola treba da su djeca molitve**, one treba da pokazuju primjenu duhovnosti na kretnje kod hranjenja« (447 pocrtano od samoga Foerstera).

Danas je vrijeme osjetnosti. Nesamo, što se ne ide za tim, da se tijelo podloži duhu, nego je tjelesnost sve, kojoj mora da i duh služi. Koliko se mora naprezati čovječji razum, da iznađe što više predstava i načina, kojima bi se poslužilo osjetnosti, tijelu. To je praktički materijalizam. A taj onda tjera duh, da se duh duhovno napreže, ne bi li kako dokazao i tobožnji naučni materijalizam. Zar to nije strašno ropstvo duha?! Da, naše je doba mračno doba. Da spomenem jedan općeniti primjer. To je današnja moda. I Crkva i filozofija i medicina i socijologija obaraju se na današnju nepristojnu modu. A uspjeh? Gotovo nikakov! Zašto? Jer se osjetnost, upravo spolni nađon razulario raskinuvši svete veze vjere, uma, starih običaja. I razularen bjesni svuda: u odijevanju, u štampi, u kinu, u kazalištu, u radiju. Ali čovjeka je ipak nekako stid da to prizna i pred samim sobom pa se obmanjuje, da to nije ništa, da je čistima sve čisto, da je tako praktično, jeftino, zdravo. To su autosugestije zalutale čovječje duše. Istom onda će svijet ostaviti nečednu modu, kad mu se duša zanese za duhovni svijet: za Boga, za vječni život, za krepost, za žrtvu.

Oslabit će žestina osjetnosti, ako se umjereno, priprosto hranimo, a svaki prema svojoj snazi treba da i zakrati svome tijelu koji komadić hrane. Sveta nam Crkva pomaže svojim zapovijedima o nemrsu i postu u borbi protiv osjetnosti. A ljudi čovjek još više na Crkvu radi toga. Osobito se valja kloniti narkotičnih užitaka, koji štetno utječući na mozak sprečavaju djelovanje

čovječjega duha. A kad je duh sprečavan u svojim funkcijama, onda se osjetnost razularuje. Sunce, zrak, voda, priroda povoljno uijeću na tjelesno zdravlje. Ali tjelesno je zdravlje samo podloga za duševni život. Nije veličina čovjeka u zdravom i jakom tijelu, nego u kreposnoj duši. A ima tjelesnih divova, koji su duševni patuljci. Današnji je šport postao mnogima svrha. Pa onda onoludo, opasno za zdravlje i život natjecanje. Zato današnji šport ne odgaja značaje, nego ljude čini divljima. Trebalo bi provesti u život onu rečenicu: Čovjek je to srećniji, što manje treba. A kapitalizam današnji ide za tim, da umjetno stvori potrebe, samo da što više zaradi.

Valja nam se dalje čuvati od svega onoga, što osjetnost raspaljuje. In fuga salus! A danas je javni život pretežno samo raspaljivanje osjetnosti. Klonimo se osoba, stvari, misli, predodžaba, što uzbuđuju fantaziju a po njoj i čuvstveni život vežući jednostavno duševne sile i ometajući koncentraciju volje na uzvišeni cilj. Kad se u duši pojavi osjetnost; predodžba, koja se protiví čudorednom zakonu, odmah je odbijmo. Na taj način osjetnost ne bude žestoka, a volja je sve jača i odlučnija.

Ako pak čovjek po nesreći padne, neka ne ostane ležati, nego neka se odmah digne: »Idi, i odsele ne griješi više!« rekao je Isus onoj preljubnici, koju su htjeli Židovi kamenovati. I od svoga pada neka i to nauči, da bude još oprezniji, budniji, jer se inače drugi puta još lakše pada. Čuvajmo se od svijeta! »Ne ljubi svijeta, ni što je na svijetu. Ako tko ljubi svijet, nema ljubavi Očeve u njemu. Jer sve, što je na svijetu, požuda je tijela i požuda očiju i oholost života, to nije od Oca, nego je od ovoga svijeta. I svijet prolazi i požuda njegova, a tko čini volju Božju, ostaje do vijeka« (1. Iv. 2. 15—17).

Kako Bog svojom milosti rasvjetljuje naš razum i jača našu volju, tako i smiruje, utoljuje našu osjetnost. Sveti Ćiril Aleksandrijski lijepo veli o Euharistiji: »Umiruje naime, kad u nama ostaje Krist, zakon naših udova, što bjesne; jača pobožnost, uklanja smetnje duše, liječi bolesne, pale diže«.

Kad se dakle osjetnost u čovjeku pokorava njegovu duhu, a njegov duh apsolutno savršenom duhu, tad je čovjek prelijepa harmonija, sklad. Tad je čovjek Božji i zato svoj. Tad je čovjek — čovjek. Tad je čovjek karakter ili značaj. Pa za značajnog čovjeka vrijede ove lijepe Schellove riječi: »Ima samo jedno zdravlje: zove se besmrtnost. Što mora umrijeti, jednog će dana podleći bolesti. Ima samo jedna jakost: unutarinja sloboda prema svemu prolaznome, unutarinje dignuće k Bogu, jedinome pravom sadržaju života. Bogonosac jest jedino jaki; Kristofor jest jedino zdravi. Ima samo jedno dostojanstvo: Bogu slična ličnost. Ljubav je lično osjećanje, koje poštuje ličnost kao svrhu same sebe i u najbjeđnijem i hoće, da se ta svrha (samosvrha) postigne u pravom duhovnom životu, koliko se to dade« (Christus, 88. 89. portcrtano od samog Schella).

B. Stržić D. I.